

Lausunto

11.09.2024

Asia: VN/22967/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä. Nuorisoala suhtautuu hyvin kriittisesti esitettyyn, säästötarkoituksissa tehtävään opiskelijoiden siirtoon takaisin opintotuen asumislisän piiriin. Asumislisään liittyy ongelmia, joiden vuoksi opiskelijat alun perinkin siirrettiin yleisen asumistuen piiriin.

Käytännössä kyse on merkittävästä leikkauksesta opiskelijoiden toimeentuloon. Vuonna 2024 Helsingissä asuva opiskelija on voinut saada yleistä asumistukea 4728 euroa vuodessa (12 x 394 €). Esitetyn muutoksen myötä helsinkiläisen opiskelijan asumisen tuki olisi vuositasolla enää 2664 euroa (9 x 296 €). Tämän opiskelijan kohdalla tuesta leikkaantuisi siis vuodessa 2064 euroa, mikä tekee 44 % leikkauksen opiskelijan asumisen tukeen vuositasolla. Tämä on todella merkittävä leikkaus opiskelijoiden tuloihin. Muutosten seurauksena yksinasuvan opiskelijan etuudet voivat laskea jopa yli 200 euroa

opiskelukuukautta kohden vuonna 2027 verrattuna vuoteen 2023, kun huomioi asumislisälle siirron (jopa -99–170€) lisäksi opintorahan indeksijäädytyksen (-31,70€). Lisäksi on huomionarvoista, että opintolainan lainantakauksen noston vuoksi myös opiskelijoiden korkokulut kasvavat (-32€/kk).

Esityksessä on arvioitu, että jos asumislisään siirtyvien opiskelijoiden asumiskustannukset pysyisivät nykytasolla, niin asumisen tuki pieneneisi noin 156 000 opiskelijalla. Valtaosalla opiskelijoista ei ole realistisia mahdollisuuksia pienentää asumiskustannuksiaan, sillä halvempia asuntoja ei monilla paikkakunnilla ole tarjolla.

Opiskelijat operoivat pitkälti samoilla asuntomarkkinoilla kuin muutkin ihmisryhmät ja siten opiskelijoiden asumisen tukemisen tulisi tapahtua saman tukijärjestelmän kautta kuin muidenkin

ihmisten. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2023 korkeakouluopiskelijoita oli yhteensä noin 338 800 ja toisen asteen opiskelijoita yhteensä noin 458 300. Vuonna 2023 opiskelija-asuntosäätiöillä oli yhteensä noin 68 600 opiskelija-asuntoa. Markkinavuokria edullisempia opiskelija-asuntoja ei siis edes laskennallisesti mitenkään riitä kaikille opiskelijoille. Lisäksi uusien opiskelija-asuntojen rakentaminen mitä todennäköisimmin tyrehtyy, sillä hallitus on myös päättänyt erityisryhmien investointiavustusten merkittävästä leikkaamisesta. Leikkaaminen samaan aikaan sekä asumisen kysyntä- että tarjontatuista tulee vaikuttamaan pienituloisten nuorten ja opiskelijoiden asumiseen merkittävästi ja näiden toimien kokonaisvaikutusta tulisikin arvioida.

Opintotuen asumislisä on sidottu opintotukikuukausiin, joita on nykyään käytössä varsin rajallinen määrä. Jatkossa valtaosa opiskelijoista ei siis saa tukea asumiseen kesäkuukausina. Tämä on yksi esityksen keskeisistä haasteista tuen tason leikkaamisen ohella, sillä asumiskulut ovat yleensä ihan saman suuruisia kesälläkin. Nuorten ja opiskelijoiden työllisyys on varsin altis suhdannevaihteluille. Kesätöitä tai -opintoja ei ole kaikille tarjolla, joten opiskelijoiden toimeentulovaikeudet tulevat mitä todennäköisimmin lisääntymään.

Tukimuutoksen seurauksesta asumisen tuen tulo- ja tulorajojen seuranta yksinkertaistuu. Nuorisola haluaa kuitenkin huomauttaa, että hyöty kasaantuu niille opiskelijoille, jotka ovat kykeneväisiä käymään töissä opintojen ohella, kun taas leikkausten vaikutukset osuvat kaikista eniten pienituloisempiin opiskelijoihin. Osalla opiskelijoista ei ole mahdollista täydentää toimeentuloaan työnteolla esimerkiksi opintojen vaatavuuden, työn saatavuuden tai terveydellisen tilanteen vuoksi. Asumisen tukeen kohdentuvat leikkaukset vaikeuttavat hyvin vakavasti erityisesti heikommassa tilanteessa olevien opiskelijoiden päätoimisen opiskelun mahdollisuuksia. Nuorisola huomauttaa, että opiskelijan toimeentulon heikennykset ovat koulutuspoliittisia tavoitteita, kuten koulutustason nostoa ja opintoaikojen lyhentämistä, vastaan. Opiskelijoiden toimeentulon heikentäminen ja näiden tavoitteiden saavuttaminen yhtä aikaa ei ole mahdollista.

Esityksessä on myös arvioitu, että asumislisään siirtymisen myötä toimeentulotuen tarve kasvaisi ja valtion toimeentulotukikustannukset kasvaisivat 6,6 miljoonalla eurolla. Nuorisola pitää epätodennäköisenä sitä, että toimeentulotuen kustannukset jäävät

tähän. VTV:n laskelmien mukaan vuoden 2017 opintotukimuutosten seurauksesta

toimeentulotukimenoissa säästettiin 44 miljoonaa euroa, vaikka osa säästöistä toteutui opintolainan valtiontakauksen nostosta, on asumistuen muutosten osuus silti merkittävä. Lisäksi asumisen kustannukset ovat nousseet vuoden 2017 jälkeen, mikä myös tulee kohottamaan toimeentulotuen kustannuksia. Vuoden 2017 jälkeen opintotukikuukausia on myös vähennetty (esimerkiksi yleisimmistä viisivuotisesta yliopistotutkinnosta 7 kuukautta), mikä myös osaltaan kasvattaa toimeentulotuen tarvetta verrattuna aikaan ennen edellistä uudistusta.

Eräs keskeisimmistä argumenteista opiskelijoiden yleiselle asumistuella siirron taustalla oli tavoite vähentää opiskelijoiden toimeentulotuen käyttöä. Orpon hallituksen hallitusohjelmassa on esitetty

tavoite toimeentulotuen saajien vähentämisestä. Nuorisoala haluaa huomauttaa, että opiskelijoiden siirto pois yleisestä asumistuesta veisi kehitystä päinvastaiseen suuntaan.

Nuorisoala kannattaa asumislisän sitomista kansaneläkeindeksiin. Huolestuttavaa on kuitenkin, että indeksikorotuksia tehtäisiin vasta myöhemmin. Opintotuen historia ylipäättään osoittaa, että indeksikorotuksia on lopulta tehty vain hyvin harvakseltaan. Tulevaisuudessa indeksikorotuksista täytyy pitää kiinni, jotta opintotuen asumislisä ei jää tasoltaan yhä kauemmaksi opiskelijoiden todellisista asumiskustannuksista.

Esityksessä on jotain positiivistakin. Asumislisän ollessa yksilökohtainen etuus opiskelijoiden yhteisasuminen helpottunee. Nuorisoala kannattaa asumistuen yksilökohtaistamista, mutta näkee parempana keinona yleisen asumistuen kehittämistä yksilökohtaisempaan suuntaan. Ruokakuntakohtaisen asumistuen ongelmat eivät ole koskeneet vain opiskelijoita, vaan muitakin nuoria, joiden osalta käsillä oleva esitys ei tuo mitään parannusta. Nuoruuteen myös kuuluvat välillä nopeatkin siirtymät eri elämänvaiheiden välillä. Kaksi erillistä asumisen tukijärjestelmää opiskeleville ja ei-opiskeleville nuorille hankaloittavat osaltaan näitä siirtymiä.

Nuorisoala kannattaa kuntaryhmien tuomista asumislisään. Opintotuen asumislisän taso on siten ainakin paperilla sidottu asuinpaikkakunnan asumiskustannuksiin. Nuorisoala haluaa kuitenkin ilmaista huolensa siitä, että asumistuen alueelliset enimmäistukimäärät ovat hyvin matalia. Asumislisän määrä on enintään 80 prosenttia kuukausittaisista ja kuntaryhmittäin määräytyvistä enimmäisasumismenosta. Esimerkiksi Helsingissä enimmäisasumismeno on 370 euroa kuukaudessa, mutta pääkaupungissa on todellisuudessa tarjolla hyvin vähän asuntoja, joiden vuokra olisi näin pieni. Helsingin seudun opiskelija-asuntosäätiö HOAS:n yksiöiden vuokrat alkavat 500 eurosta ja soluasuntojenkin vuokrat vaihtelevat 270–519 euron välillä. Vapaiden markkinoiden asuntojen vuokraussivusto Oikotiellä oli 10.9.2024 tarjolla yhteensä 5700 asuntoa, joista vain 36 oli vuokratasoltaan alle enimmäisasumismenon.

Nuorisoala haluaa nostaa esiin, että kasvavan opintolainamäärän sukupolvipoliittisia vaikutuksia ei ole arvioitu. Lainan osuus opiskelijoiden tuista olisi tämän esityksen läpimenon jälkeen 60 %. Opintolainan määrää korotettiin juuri jälleen, ja nelivuotisen amk-tutkinnon maksimiopintolainamäärä on nyt 34 850 euroa ja viisivuotisen yliopistotutkinnon 40 800 euroa. Jos lainaa on joutunut nostamaan jo toisella asteella, kasvaa lainamäärä vielä näitäkin suuremmaksi. Nuorten sukupolvien lainaakaan kasvattaminen voi myös vaikuttaa kielteisesti paitsi heidän toimeentuloonsa, myös heidän mahdollisuuksiinsa suunnitella omistusasunnon ostamista tai perheellistymistä.

Olisikin tärkeää tehdä sukupolvipoliittista vaikutusarviointia kaikista opintotukeen ja opiskelijoiden sosiaaliturvaan tehdyistä muutoksista. Opiskelijan elämässä ja toimeentulossa erilliset lakimuutokset näyttäytyvät kokonaisuutena. Toisaalta opiskelijoiden toimeentuloon tehtävät leikkaukset voivat myös vaikuttaa kielteisesti nuorten haluun ja mahdollisuuksiin hakeutua opiskelemaan. Nuorisoala

haluaa muistuttaa, että käynnissä on myös opintotuen kokonaisuudistus. Olisikin parempi olla tekemättä isoja muutoksia opiskelijoiden sosiaaliturvaan ennen sitä, jotta uudistus voitaisiin tehdä eheänä kokonaisuutena, jonka vaikutukset olisivat tarkkaan harkittuja.

Kelan tammikuun 2024 laskelmien mukaan opiskelijoista yli puolet oli jo valmiiksi pienituloisia ja opiskelijoiden pienituloisuusaste kasvaa (tammikuussa 2024 tiedossa olleiden leikkausten) myötä 6,2 prosenttisyksikköä jos opintolainaa ei lasketa tuloksi. Nyt käsillä oleva esitys kasvattaisi näitä lukuja entisestään. Nuorisoala näkee, että opiskelijoiden etuuksien tulisi riittää täysipäiväiseen opiskeluun.

Mitä suurimmissa määrin nuoria koskevassa esityksessä tulisi myös nuorisolain perusteella kuulla nuoria itseään, mitä ei ole lain valmisteluprosessissa riittävässä määrin tehty. Nuorisoala haluaa nostaa esiin erillisen nuorivaikutusten arvioinnin tärkeyden. Nuorivaikutusten vahvemmallalla arvioinnilla saadaan selville lainsäädännön mahdolliset vaikutukset nuoriin erityisryhmänä. Nuorivaikutusten arvioiminen ennakoivasti parantaisi lainvalmistelun laatua ja varmistaisi, ettei tehtävillä päätöksillä aiheuteta yksilöille ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevaa vahinkoa nuorten hyvinvoinnille. Muutosten nuorivaikutuksia on arvioitava tarkasti, mikäli lainsäädäntö tulee ehdotetun kaltaisena voimaan. Esitämme, että hallitus seuraa tarkasti sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten kokonaisvaikutuksia.

Hiltunen Titta
Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry